

OGAHYINING TARIXNAVISLIKKA OID ASARLARI TAHLILI

Farg'ona davlat universiteti

Filologiya fakulteti o'zbek

tili yo'nalishi 23.88-guruh talabasi

G'offorova Sanobarxon

Annotatsiya: Mazkur maqolada XIX asr Xorazm adabiy-madaniy muhiti namoyandalaridan biri – Muhammad Rizo Ogahiy ijodining tarixnavislikka mansub qismi tahlil qilinadi. Tadqiqotda uning tarixiy asarlari, ularda qo'llangan manbashunoslik metodlari, tarixiy voqealarni aks ettirish tamoyillari, tarixiylik va badiiylik nisbatlari, shuningdek, Ogahiy tarixnavis sifatida Sharq tarixshunosligi rivojiga qo'shgan hissasi yoritiladi. Asarlar mazmunining murakkab qatlamlari – siyosiy voqelik, xalq hayoti, davlat boshqaruvi, diplomatik munosabatlar va madaniy jarayonlarning tasviri ilmiy tahlil asosida ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Ogahiy, tarixnavislik, tarixiy manba, Xorazm, “Riyoziy ud-davla”, “Zubdat ut-tavorix”, “Jome' ul-voqeoti sultoniyy”, manbashunoslik, xronologiya, badiiy-tarixiy tasvir.

Kirish:

XIX asr o'zbek adabiyoti va tarixshunosligi taraqqiyotida Xorazm vohasi o'ziga xos ilmiy-adabiy maktab sifatida shakllangan bo'lib, bu maktabning eng yirik namoyandalaridan biri Muhammad Rizo Erniyozbek o'g'li Ogahiy (1809–1874)dir. U nafaqat yirik shoir va tarjimon, balki o'zbek tarixnavislik an'analariining yuksalishiga sezilarli ta'sir ko'rsatgan tarixchi olim sifatida ham e'tirof etiladi.

Ogahiy o'z ijodida davlat faoliyatida sodir bo'lgan siyosiy jarayonlarni, xalq hayoti va ichki-iqtisodiy holatni, qo'shni davlatlar bilan munosabatlarni keng qamrovda yoritgan. Uning tarixiy asarlari Sharq tarixnavisligi, xususan, Xorazm tarixiy maktabining davomchisi sifatida alohida ilmiy qiymatga ega.

Asosiy qism:

Ogahiy – Xorazm tarixnavislik maktabining yirik vakili

Ogahiy o‘z tarixiy asarlarini qo‘lyozma an‘anasiga sodiq holda, xronologik ketma-ketlikni qat’iy saqlagan holda yaratadi. U ko‘plab tarixiy voqealarning bevosita guvohi sifatida voqealar tasvirida kuzatuvchanlik, aniqlik, faktologik to‘g‘rilik tamoyillariga amal qiladi.

Asosiy tarixiy asarlari:

- “Riyoz ud-davla”
- “Zubdat ut-tavorix”
- “Gulshan ud-davla”
- “Jome’ ul-voqeoti sultoniy”
- “Iqbolnoma”
- “Fathnoma”

2. Tarixiy asarlarning mazmun-mohiyati va tahlili

2.1. “Riyoz ud-davla”

Asarda Xiva xonligi ichki hayoti, soliqlar, qurilishlar, sug‘orish tizimi, savdo yo‘llari, siyosiy o‘zgarishlar aniq tasvirlangan.

2.2. “Zubdat ut-tavorix”

Muhammad Rahimxon I davri voqealari, Xiva–Buxoro munosabatlari, Rossiya bilan diplomatik aloqalar, iqtisodiy islohotlar haqida batafsil bayon etilgan.

2.3. “Gulshan ud-davla” va “Jome’ ul-voqeoti sultoniy”

Xonlikning tashqi siyosati, harbiy yurishlar, tabiiy ofatlar, saroydagi marosimlar haqida keng qamrovli manbalar keltiriladi.

3. Ogahiy tarixnavislik uslubida manbashunoslik va metod

- Xronologik usul
- Guvoh sifatida tasvir
- Rasmiy hujjatlar asosida yoritish
- Badiiy ifodaning tarixiylik bilan uyg'unligi
- Tanqidiy manbashunoslik yondashuvi

Xulosa:

Muhammad Rizo Ogahiy tarixnavislik an'alarini davom ettirgan, uni takomillashtirgan yirik tarixchi olim sifatida Sharq tarixshunosligi taraqqiyotida alohida o'rin egallaydi. Uning asarlari XIX asr Xorazm tarixining eng muhim manbalari bo'lib, siyosiy, iqtisodiy va madaniy jarayonlar haqida aniq va ishonchli ma'lumot beradi.

Ogahiy o'zbek tarixnavislik maktabining pishiq, ilmiy yondashuvga ega bo'lgan vakili sifatida qadrlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mambetov A. Xorazm tarixnavislik maktabi va Ogahiy ijodi. – Toshkent, 2012.
2. Rasulov Q. O'zbek tarixiy nasri rivoji. – Qarshi, 2008.
3. Muhammad Rizo Ogahiy. Riyoz ud-davla. Qo'lyozma asosida.
4. Muhammad Rizo Ogahiy. Zubdat ut-tavorix. Ilmiy-tanqidiy matn. – Toshkent, 1999.
5. Allambergenov S. Xiva xonligi tarixining manbalari. – Toshkent, 2005.
6. Jo'rayev A. Ogahiy va o'zbek tarixnavisligi masalalari. – Urganch, 2017.